

**5941 SAYILI ÇEK KANUNU HÜKÜMLERİNE GÖRE
TİCARET ŞİRKETİ YÖNETİCİLERİNİN, TEMSİLCİLERİNİN
VE İMZA YETKİLİLERİNİN ÇEK HESABI AÇMA VE ÇEK
DÜZENLEME YASAĞI**

Yrd. Doç. Dr. Hayrettin Çağlar*

ÖZET

5941 sayılı Çek Kanunu ile getirilen önemli yeniliklerden biri ileri tarihli çek düzenleme imkanının yasal olarak tanınmış olmasıdır. Buna bağlı olarak da ticaret şirketleri ve diğer tüzel kişiler açısından ileri tarihli olarak düzenlenen çeklerin karşılıksız çıkması halinde sorumluluğun kime ait olması gerektiği hususunda ve alınacak koruma veya güvenlik tedbirleri konusunda ayrıntılı düzenlemeler yapılması gerekmiştir. Bu düzenlemeler bazı hallerde haksız bir takım neticelerin ortaya çıkmasına yol açabilecektedir. Bunların başında bir ticaret şirketinde yönetici, temsilci veya imza yetkilisi iken ileri tarihli çek düzenlemiş ancak daha sonra görevden ayrılmış olan kişinin, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibarıyla ibrazında çek karşılığının hazır tutulmaması halinde hakkında verilecek çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı sebebiyle uzun yıllar bir başka şirkette yönetici olarak görev alabilmesinin mümkün olmaması gelmektedir. Zira hakkında söz konusu yasak kararı alınmış kişinin, yöneticisi, temsilcisi veya imza yetkilisi olarak görev aldığı bir şirket adına da çek hesabı açılmayacaktır. Dolayısıyla hakkında böyle bir yasak kararı bulunan kişinin en azından yasaklı olduğu sürece yönetici olarak atanması söz konusu olmayacaktır.

Anahtar kelimeler : 5941 sayılı çek kanunu, karşılıksız çek, karşılıksız çek suçun faili, çek hesabı açma yasağı, çek düzenleme yasağı

ABSTRACT

One of the significant innovations made by 5941 numbered Cheque Act is to grant the allowance of issuing post dated cheques. Depending on this, if post dated cheques, which are issued by corporations and other legal persons, are uncovered; it is required to regulate in detail the matters of identifying the responsible person as well as taking

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

protective and securing precautions. In some cases, these regulations may cause certain unfair consequences. At the head of these regulations comes this situation, in which a person who had been serving as a corporate administrator, representative or authorized signatory issued post dated cheques, but later withdrawn from his or her position, in consideration of the issue date which is specified on the cheque, in case of uncovered cheque on upon presentation of cheque because of the prohibition of issuing cheques and opening cheque accounts, for many years cannot serve as an administrator of a corporation. Forasmuch as for the name of a corporation, in which this banned person working as an administrator, representative or authorized signatory, there is also a prohibition to open a cheque account. Thereby at least a person who has such a prohibition cannot work as an administrator as long as this prohibition period outlasts.

Key Words : 5941 numbered Cheque Act, Uncovered cheque, Perpetrator of uncovered cheque crime, Prohibition of opening cheque account, Prohibition of issuing cheque.

GİRİŞ

TBMM tarafından 14.12.2009 tarihinde kabul edilen ve 20.12.2009 tarih ve 27438 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇekK) 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’u yürürlükten kaldırmış ve tamamen yeni yaklaşımlar içeren hükümler getirmiştir. Kanunda öne çıkan yenilikler, başta karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin yaptırımlar olmak üzere (çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasına sebep olma suçu), ileri tarihli çek uygulamasının yasal dayanağa kavuşturulması, tacir olanlar ve olmayanlar için farklı çeklerin tanzim edilmesi, hamiline çekler için ayrı renk ve tasarımda çek yapraklarının kullanılması gibi konulara ilişkindir.

ÇekK ile getirilen ileri tarihli çek düzenleme imkanı ve bu çerçevede tüzel kişilerin yöneticilerinin düzenledikleri her bir çek yaprağı açısından, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinde ve ibraz süresi içinde ibraz edilmiş ancak karşılığı bulunmadığı için ödenememiş olan çek yaprakları için, çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasına sebep olma suçunu işleyen, tüzel kişinin mali işlerden sorumlu yöneticisi veya böyle bir kişi yoksa tüm yöneticileri ve çeki keşide eden imza yetkilisi hakkında da bazı yaptırımlar uygulanabilecektir. Aşağıda özellikle ticaret şirketlerinin çek düzenlemeye yetkili olan yöneticileri ve çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibarıyla ibraz süresinde çekin karşılığını bankada hazır etmekle yükümlü olan ancak yükümlülüğünü yerine

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

getirmeyerek çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasına sebebiyet veren yöneticileri hakkında verilebilecek çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı konusunda çek kanunu ile getirilen düzenlemeler ele alınacaktır.

I. TİCARET ŞİRKETLERİ ADINA ÇEK HESABI AÇMA VE ÇEK DÜZENLEME YETKİSİ

ÇekK m. 2 uyarınca gerçek kişi tacir, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı esnaf ve sanatkâr ile tüzel kişiler çek hesabı açılması için bankalara başvuruda bulunabilirler. Başvuru sahibi bir gerçek kişi ise kendisinin, vekilinin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan çek hesabı açamaz (ÇekK m. 2/3)¹. Kanun koyucu, gerçek kişinin adına çek hesabı açtırma yetkisi verdiği vekil veya yasal temsilciye çek düzenleme yetkisi vermemiştir. Bu durumda küçük veya kısıtlı olan tacir adına işlem yapmaya yetkili yasal temsilcinin çek düzenleme yetkisinin olmaması ticaret hayatı açısından ciddi sakıncalar doğuracaktır². Ayrıca çek düzenleme yetkisinin gerçek kişi tacir adına bir başkası tarafından kullanılamayacağı da açıkça ifade edilmiştir³ (m. 5/3).

Tüzel kişiler ise yöneticileri, temsilcileri veya imza yetkilileri eliyle çek hesabı açtırmak için başvuruda bulunabilirler ve bu kişiler eliyle çek düzenleyebilirler. Tüzel kişiler arasında yer alan ve çalışmamızın konusunu oluşturan ticaret şirketleri adına çek hesabı açma ve çek düzenleme yetkisine sahip olan kişileri ayrı başlıklar altında daha yakından incelemek faydalı olacaktır.

A. Kollektif Şirketlerde Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yetkisi

Kollektif şirketlerde, sözleşme serbestisi çerçevesinde ortaklar temsil yetkisinin kime ait olacağını serbestçe kararlaştırabilirler. Ancak sözleşme ile

¹ Çek Kanununun konuyu düzenleyen hükmünün, Adalet komisyonundaki görüşmeler sırasında "Vekil" ibaresinin eklenmesi neticesinde, istisnaları düzenleyen bir hüküm olmaktan çıktığı ve genel kuralı tekrarlayan anlamsız bir düzenleme haline dönüştüğü görüşü doktrinde haklı olarak ifade edilmiştir, bkz. *Kırca*, İ: 5941 sayılı Çek Kanunu, Konferans (22 Ocak 2010), Ankara 2010, s. 8.

² 5941 sayılı ÇekK' undan önce küçük veya kısıtlılar adına veki tarafından veya vasi tarafından (sulh hukuk mahkemesinin iznini almak suretiyle) kambiyo taahhüdünde bulunulabilmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Kendigelen*, A.; Çek Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2007, s. 46.

³ Her ne kadar doktrinde bunun teorik olarak mümkün olduğu ifade edilmiş ve ticari mümessilin çek düzenlemesinin yasaklanmadığı ve böyle bir durumda ticari mümessilin düzenlediği çekin diğer unsurlarının tamam olması halinde geçerli olacağı ifade edilmişse de (*Kırca*, s. 41) gerçek kişi adına ticari mümessil tarafından çek düzenlenmesi halinde çek hesabı sahibine ve ticari mümessile uygulanacak yaptırımların ağırlığı, fiilen buna engel olacaktır. Bu yasağın derhal kaldırılması gerektiği hususunda bkz. *Pulaşlı*, H.: Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat, Ankara 2010, s. 7.

temsil yetkisinin kime ait olduğunun açıkça belirlenmemiş olduğu durumlarda, idare hakkına sahip olanlar aynı zamanda temsilci olarak da kabul edilir⁴ (TTK m. 175, 160). TTK m. 160/1 hükmü gereğince şirket sözleşmesi ile veya ortakların alacakları karar ile aksi kararlaştırılmış olmadıkça, her ortağın tek başına şirketi idare hakkı bulunmaktadır. Bu nedenle temsil ve idare hakkı konusunda farklı bir düzenleme yapılmamışsa her ortağın tek başına şirketi temsile yetkili olduğu ifade edilebilir⁵. Temsil yetkisinin en geniş sınırını, şirket sözleşmesinde yazılı olan işletme konusu oluşturmaktadır (TTK m. 137). Kural olarak şirketin konusu içinde yer alan her türlü işlem, şirketin temsilcileri tarafından gerçekleştirilebilir (TTK m. 176/1). Bu anlamda yapılan işin şirket için olağan ya da olağanüstü nitelik taşıması arasında da bir fark bulunmamaktadır⁶.

Kollektif şirket temsilcilerinin temsil yetkisi, ancak şube işleri ya da birlikte temsil suretiyle sınırlandırılabilir (BK m. 451, TTK m. 176/2). Bunlar dışında yapılan her türlü sınırlama, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı hükümsüz olarak kabul edilmektedir (TTK m. 176/1, c. 1).

Kollektif şirketlerde temsil yetkisinin ticari mümessillere bırakılması da söz konusu olabilir. Ticari mümessilin, temsil yetkisinin, diğer temsilci ortaklarla birlikte kullanılacağı kararlaştırılabileceği gibi; temsil yetkisinin tüm ortaklardan alınarak yalnızca ticari mümessillere bırakılması da mümkündür. Bu son durumda ticari mümessil, temsil yetkisinin kapsamına giren işlemleri şirket adına yapabilecekken; temsil yetkisinin kapsamına girmeyen işlemlerde şirketi bütün ortaklar birlikte temsil edeceklerdir⁷. Ticari mümessilin temsil yetkisinin kapsamına, kambiyo senedi düzenleme hususu da dâhil olduğundan (BK m. 450), kollektif şirket temsilcisi olarak atanan ticari mümessilin şirket adına çek hesabı açtırabileceğini ve çek düzenleyebileceğini söylemek mümkündür. Özetle ifade etmek gerekirse, kollektif şirket temsilcilerinin birlikte veya münferit olarak veya sadece şube işleriyle sınırlı şekilde şirket adına çek hesabı açtırma ve şirket adına çek düzenleme yetkileri bulunmaktadır.

⁴ TTK m. 156'nın "... mukaveleye konması mecburi olan kayıtlarından biri veya bazıları eksik yahut hükümsüz olan bir kollektif şirket adi şirket hükmünde olup hakkında ... BK 520-541 inci maddeleri tabkik olunur" hükmü nedeniyle 175. maddenin uygulanmasına imkan bulunmadığı görüşü de ileri sürülmektedir, bkz. Arslanlı, H.: Kollektif ve Komandit Şirketler, 2. Bası, İstanbul 1960, s. 129; Çamoğlu, E./Poroy, R./Tekinalp, Ü., Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 11. Bası, İstanbul 2009, N. 215.

⁵ Çamoğlu/Poroy/Tekinalp, N. 274, 274a; Pulaşlı, H.: Şirketler Hukuku Temel Esaslar, Adana 2004, s. 116, 117 (Şirketler).

⁶ Çamoğlu/Poroy/Tekinalp, N. 277.

⁷ Çamoğlu/Poroy/Tekinalp, N. 275.

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasası

B. Adi Komandit Şirketlerde Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yetkisi

Adi komandit şirketlerde ise şirketi temsil yetkisi, komandite ortaklara aittir ve sözleşmede aksine bir düzenleme olmadığı sürece her komandite ortak, şirketi tek başına temsil yetkisine sahiptir (TTK m. 257/1). Dolayısıyla, sözleşmede aksi kararlaştırılmış olmadıkça, her bir komandite ortağın şirket adına çek hesabı açtırmaya ve çek düzenlemeye yetkili olduğu söylenebilir. Komandite ortağın temsil yetkisinin niteliği, kullanılması ve sınırları hakkında kollektif şirketlere ilişkin düzenlemeler dikkate alınır (TTK m. 257/1).

Komanditer ortakların şirketi temsil yetkileri söz konusu olmamakla birlikte, şirket sözleşmesinde aksine bir düzenleme bulunmaması şartı ile komanditer ortağın, ticari mümessil, ticari vekil ya da ticari memur olarak tayin edilmesi mümkündür (TTK m. 257/2). Böyle bir ihtimalde komanditer ortağın şirket adına çek hesabı açtırması ve çek düzenleyebilmesi konusunda, onun ticari mümessil mi yoksa ticari vekil mi olduğunun dikkate alınması gerekecektir. Ticari mümessil olarak atanan komanditer ortağın da, ayrıca yetki verilmesine gerek olmaksızın şirket adına çek hesabı açtırmaya ve çek düzenlemeye yetkili olduğu söylenebilir (BK m. 450). Ancak ticari vekil olarak atanan komanditer ortağın şirket adına çek hesabı açtırması ya da çek düzenleyebilmesi için şirket kendisine bu konuda özel bir yetki vermelidir⁸ (BK m. 453/2). Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler açısından da kanun koyucunun adi komandit şirketlere yapmış olduğu atıf neticesinde aynı sonuçlara ulaşmak mümkündür (TTK m. 476/1).

C. Anonim Şirketlerde Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yetkisi

Anonim şirketlerde, şirketi üçüncü kişilere karşı temsil yetkisi, yönetim kuruluna aittir (TTK m. 317). Yönetim kurulu üyelerinin şirketi temsil yetkisi, şirket ile ilgili belgelerin şirket unvanı altında imzalanması suretiyle kullanılır⁹. Ancak yönetim kurulu üyelerinin temsile yönelik yapmış olduğu

⁸ Ancak verilen özel yetkinin kapsamının belirlenmesinde yalnızca verilen yetkide yer alan ifadelerin lafzına bakmak doğru olmaz. Nitekim Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında şirketin temsilcisi tarafından kendisine vekâletname ile yetki verilen kişinin, şirket adına bono imzalamasında da aynı sonuca varmış ve vekile verilen vekâletnamede yalnızca “*senet ve çek imzalanması için*” verilen yetkinin, bono imzalamayı da kapsayacağını kabul etmiş; aksinin kabulünün aşırı şekilcilik olup hak kaybına yol açacağına karar vererek yerel mahkeme kararını bozmuştur. İlgili karar için bkz. Y. 11. HD., T. 30.04.2009, E. 2009/1420, K. 2009/9465 (YKD, Temmuz 2009, C. 35, Sa. 7, s. 1323).

⁹ Çamoğlu/Poroy/Tekinalp, N. 537.

işlemlerin şirketi bağlayabilmesi için, esas sözleşmede aksine bir düzenleme bulunmadıkça, “çift imza kuralı” gereğince yönetim kurulu üyelerinden en az ikisinin imzası gerekmektedir (TTK m. 321/3).

Yönetim kurulu üyeleri arasında şirketi temsile yetkili olanların ad ve soyadları ile tabiiyet ve ikametgâhlarının, ticaret siciline tescil edilmesi gerekmektedir¹⁰ (TTK m. 300/2, b. 8; m. 323). Yönetim kurulu ayrıca görev dönemi başında şirketi temsile yetkili olanların imza yetkilerinin kapsamını ve derecesini gösteren noterce onaylı bir “imza sirküleri” düzenler¹¹. O halde anonim şirketi temsile yetkili olanların en az ikisi tarafından imzalanması koşulu ile bu kişilerin şirket adına çek hesabı açtırmaya ve çek düzenlemeye yetkili olduğu söylenebilir. Ancak şirket yönetim kurulu üyesi olmakla birlikte şirketi temsile yetkisi olmayan kişilerce ya da, aksi esas sözleşmede belirtilmemişse, şirketi temsile yetkili kişilerden yalnızca birinin imzası ile açılan çek hesapları ve düzenlenen çek yapıları şirketi bağlamayacaktır.

Anonim şirketlerde temsil yetkisinin sözleşmede hüküm bulunmak şartı ile murahhas üye ya da müdürlere bırakılması da mümkündür. Şirket esas sözleşmesi ile murahhas üye veya murahhas müdür tayin etme yetkisi genel kurula veya yönetim kuruluna bırakılabilir (TTK m. 319, 342). Temsil yetkisinin bir ya da daha fazla murahhasa bırakılması durumunda, onların temsil yetkileri ancak birlikte temsil ya da şube işleri ile sınırlandırılabilir. Bunun dışında yapılan sınırlandırmalar iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez. Şirketin temsil yetkisinin tek bir murahhas üyeye verilmesi ve diğer yönetim kurulu üyelerinden temsil yetkisinin alınması da söz konusu olabilir (TTK m. 319/son). Yine birden fazla murahhas üyenin her birine ayrı ayrı temsil yetkisi verilebileceği gibi; birlikte imza şartı ile hareket etmeleri koşulu da getirilebilir. Bunun yanında temsil yetkisinin, yönetim kurulu üyesi olmayan murahhas müdürlere bırakılması durumunda (örn. ticari mümessillere), yönetim kurulu üyelerinden en az birinin de temsil yetkisine sahip olması gerekir (TTK m. 319/1). Temsil yetkisinin murahhas üyelere bırakılması durumunda, onların da şirket adına çek hesabı açtırmaya ve çek düzenlemeye yetkili

¹⁰ Kurulda seçilen temsilcilerin aksine, sonradan seçilen temsilcilerin ayrıca ilan edilmesi aranmamaktadır, bkz. TTK m. 323 hükmü ve *Ansay*, T.: Anonim Şirketler Hukuku Dersleri, 6. Bası, Ankara 1982, s. 114.

¹¹ Yönetim kurulu üyeleri dışındaki şirket görevlilerine de temsil yetkisi veriliyorsa, bu durumda imza sirkülerine bu kişilerin hangi işlemlerde ve hangi ölçüde temsile yetkili olduklarının da belirtilmesi gerekir. İmza sirkülerinin ibrazı, şirketi temsile yetkili olanların bu yetkilerini ispatlamaya ve yapılan düzenleme ve sınırlamalar hususunda muhatapların TTK m. 321/2 hükmü çerçevesinde bilgi sahibi olmasına yarar, *Çamoğlu/Poroy/Tekinalp*, N. 538.

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

olduğu söylenebilir. Ancak temsil yetkisinin murahhas müdürlere bırakıldığı durumlarda, onların şirket adına çek hesabı açtırması ve çek düzenleyebilmesi için, aynı zamanda yönetim kurulu üyesi olan bir şirket temsilcisi ile birlikte bu işlemlerin altına imza atması gerekmektedir. İşte şirketi temsil etme hakkına sahip olan kişinin açık bir şekilde tayin edilmesi ve durumun TTK m. 323 gereğince ticaret siciline tescil ettirilmesi gerekir. Aksi halde tüm yönetim kurulu çek bedelinin hazır bulundurulmamasından sorumlu olur¹².

D. Limited Şirketlerde Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yetkisi

Limited şirketlerde aksi kararlaştırılmış olmadıkça, ortakların hepsi birlikte müdür sıfatıyla şirketi temsil yetkisine sahip olacaklardır (TTK m. 540/1). Ancak kanunda yer alan “ortaklar” ifadesi, limited şirketin kuruluşu sırasındaki ortakları kapsamaktadır. Bu nedenle şirkete sonradan giren ortaklar, ayrıca verilmiş bir ortaklar genel kurul kararı olmadıkça temsil yetkisine sahip olmazlar (TTK m. 540/3). Ortakların hepsinin şirketi temsil yetkisine sahip olduğu durumda, limited şirket adına bir çek hesabı açılabilmesi ya da çek düzenlenebilmesi için, temsil yetkisine sahip olan tüm ortakların imzası gerekecektir. Ancak kanunda yazılı bu tamamlayıcı kuralın aksi düzenlenebilir ve münferit temsil yetkisi de kararlaştırılabilir, yani her ortağa tek başına şirket adına işlemlerde bulunma yetkisi tanınabilir¹³.

Limited şirketlerde şirket sözleşmesi ya da ortaklar genel kurulu kararı ile temsilci belirlenmesi de mümkündür (TTK m. 540/2). Hatta anonim ve kollektif şirketlerden farklı olarak¹⁴, limited şirketlerde şirket sözleşmesi veya ortaklar kurulu kararıyla şirketin temsilinin tamamının ortak olmayan üçüncü kişilere bırakılması da mümkündür ve bu kişiler hakkında da ortak olan müdürler hakkındaki hükümler uygulama alanı bulur (TTK m. 541). Şirketi temsile yetkili olan müdürlerin temsil yetkilerinin kapsamı ve sınırları hakkında, TTK m. 542/1 hükmünün atfı nedeniyle TTK m. 321 hükmü dikkate alınır. Bu anlamda temsil yetkisine sahip olan müdürler, şirketin konusuna giren her türlü işlemi, şirket adına yapma yetkisine sahiptir.

Sözleşmede aksine bir düzenleme olmadıkça, ortaklar kurulu kararı ile limited şirketlerin temsili için, ticari mümessil ya da bütün işletmeyi idare yetkisine sahip olan ticari vekil atanabilir (TTK m. 545). Böyle bir durumda,

¹² Poroy, R./Tekinalp, Ü.; Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 19. Bası, İstanbul 2010, N. 521b.

¹³ Çamoğlu/Poroy/Tekinalp, N. 1719a.

¹⁴ Çamoğlu/Poroy/Tekinalp, N. 1719b.

ticari mümessil, özel izne gerek olmaksızın şirket adına çek hesabı açtırıp çek düzenleyebilecekken (BK. m. 450); ticari vekilin bu işlemlerde bulunabilmesi için, özel olarak şirket tarafından yetkilendirilmesi gerekecektir (BK m. 453/2).

E. Kooperatiflerde Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yetkisi

Kooperatiflerde yönetim kurulu, kanun ve esas sözleşme hükümleri çerçevesinde kooperatifin faaliyetini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır (KoopK m. 55). Kooperatifin yönetim kurulu, kooperatifi temsile yetkili kılınan kimselerin isimlerini, imzalarını ve bu yetkiye dayanan kararların noterlikçe tasdikli örneğini ticaret siciline verecektir (KoopK m. 61). Kooperatifi temsile yetkili kılınan kimselerin yaptığı işlemlerin şirketi bağlayabilmesi için, imzalarını kooperatifin unvanı altına koymaları gerekmektedir (KoopK m. 60)¹⁵. Kooperatifi temsile yetkili olanların yetkileri yalnızca şube işleri ve birlikte temsil suretiyle sınırlandırılabilir. Bunun dışında yapılan sınırlandırmalar iyniyetli üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmez (KoopK m. 59/2). Kooperatifler Kanunu m. 58 hükmü gereğince, esas sözleşme ile genel kurula ya da yönetim kuruluna temsil yetkisini, kısmen veya tamamen kooperatif ortağı olması şart olmayan bir ya da birkaç müdüre (murahhas müdür) veya yönetim kurulu üyesine (murahhas üye) bırakılması yetkisi verilebilir. Kooperatifler Kanunu m. 98 hükmünün, anonim şirketlere yapmış olduğu atıf neticesinde, TTK m. 321/3 ve 322 hükümleri gereğince, şirket adına düzenlenecek olan evrakın geçerli olarak kabul edilebilmesi için, aksine esas mukavelede hüküm olmadıkça, temsile yetkili olanlardan en az ikisinin imzası gereklidir. O halde esas sözleşmede aksine hüküm bulunmadığı sürece¹⁶ kooperatif şirketi temsile yetkili kılınan kimselerden ikisinin imzası ile şirket adına çek hesabı açtırılması ya da çek düzenlenmesinin mümkün olduğu söylenebilir.

II. TİCARET ŞİRKETLERİNDE ÇEK HESABI AÇMA VE ÇEK DÜZENLEME YASAĞI

A. Muhatabı Olabilecek Kişiler

Bir koruma tedbiri veya güvenlik tedbiri olarak verilecek çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağının muhatapları ticaret şirketleri açısından başta çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinde ibraz edilmiş olmak kaydıyla çekin

¹⁵ YHGK, T. 13.02.2002, E. 2002/12-58, K. 2002/92 sayılı karar için bkz. Çelik, S./Lale, M.: Özetli-İçtihatlı-Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Ankara 2006, s. 861-862.

¹⁶ Temsil yetkisinin yalnızca bir murahhas müdüre ya da murahhas üyeye devri durumunda, yapılan işlemin şirketi bağlayabilmesi için, yalnızca onun imzası gerekli ve yeterli olacaktır.

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

karşılığını hesapta bulundur-mayan kişi/kişiler olmak üzere çeki düzenleyenler ve adına çek düzenlenen ticaret şirkettir (ÇekK m. 5/4). Bu kişilerin daha yakından incelenmesinde fayda olduğu düşünülmektedir.

1. Çekin Üzerinde Yazılı Keşide Tarihinde Çekin Karşılığını Hazır Bulundurmakla Görevli Yönetici/Yöneticiler

Çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinde bankaya ibraz edilmiş olması koşuluyla, bu çeklerin karşılığının tamamen veya kısmen hesapta hazır bulundurulmaması halinde sorumluluk, varsa bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir görevlendirme yapılmamış ise yönetim organının üyesi olan gerçek kişi/kişilerin tamamına ait olacaktır (ÇekK m. 5/2). Bu kişiler ÇekK m. 5/1 gereğince çekin karşılıksızdır işleme tabi tutulmasına sebep olmaları nedeniyle cezai yönden sorumlu olacakları¹⁷ gibi haklarında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı da verilecektir.

Bunlar hakkında adli para cezasına hükmedilebilmesi için hamilin şikayetinde bulunması ve mahkeme tarafından bu yönde bir karar alınması şarttır. Adli para cezasının üst sınırı her bir çek yaprağı ile ilgili olarak binbeşyüz gün olarak tespit edilmiş, ancak bu miktarın çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olmaması gerektiğine işaret edilmiştir¹⁸. Alt sınır ise TCK m. 512/1 gereğince beş gündür. Adli para cezasının ödenmemesi halinde ise faile 5275 sayılı İnfaz Kanunu m. 106 hükmü gereğince zorlama hapsi uygulanacaktır.

2. Çeki Düzenleyen Kişi

ÇekK m. 5/4 hükmü ile karşılıksız çek düzenleyen gerçek kişi hakkında da çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı getirilmesine imkan sağlanmıştır. Kanunun gerekçesinde açıkça ifade edildiği üzere, karşılıksız çek düzenlen-

¹⁷ Bu kişiler hakkında cezai sorumluluk ancak suçu kasten işlemeleri halinde gündeme gelebilecektir, bu suçun taksirle işlenebilmesinin mümkün olmadığı ve kanunlaştırma çalışmalarındaki gelişmeler hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. *Özgenç*, İ.: Çek Kanunu, 3. Bası, Ankara 2010, s. 78vd. (Çek).

¹⁸ ÇekK m. 5/1 hükmünde belirtilen binbeşyüz günlük adli para cezası *Reisoğlu*'nun belirttiği gibi bir asgarî miktar değil, bilakis bir azamî miktar olarak kabul edilmelidir. Zira kanun metninde açıkça "...binbeşyüz güne kadar..." şeklinde ifade edilmiştir, bkz. *Reisoğlu*, S.; Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, TBB Toplantısında 29.12.2009 t. Sunum, s. 4, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumları/SR_yeni_cek_kanunu_ve_degerlendirilmesi_07012010.pdf, s. 11 (05.05.2010). Buradaki sınırın üst sınır olduğu, ancak çekin karşılıksız kalan kısmından az olamayacağı hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. *Özgenç*, (Çek), s. 84.

mesi halinde verilecek adli para cezasına çarptırılacaklar, sadece çekin karşılığını üzerinde yazılı düzenleme tarihinde ibrazı halinde hazır bulundurmayan kişi/kişiler ile sınırlı tutulmuşken, bir koruma tedbiri veya güvenlik tedbiri olarak verilecek çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağının muhatapları daha geniş tutulmuştur. Öyle ki bir limited şirket yöneticisi iken, ileri tarihli bir çek düzenlemiş ve daha sonra, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce, şirketten ayrılmış olan müdür dahi, üzerinde yazılı düzenleme tarihinde ibraz edilmiş ve karşılığı tamamen veya kısmen hazır bulundurulmamış olan çekten ötürü çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağının muhatabı olacaktır (m. 5 gerekçesi). Bu durum diğer ticaret şirketlerinin çek düzenlemeye yetkili olan temsilcileri açısından da geçerlidir.

Bir ticaret şirketi adına düzenlenmiş çekin karşılığını, üzerinde yazılı düzenleme tarihinde ibraz halinde hazır bulundurmayan kişi hakkında, TCK m. 24 hükmü gereğince zorunluluk hallerinden birinin varlığı sebebiyle adli para cezası uygulanmadığı hallerde, artık çeki düzenleyen kişi hakkında veya adına çek düzenlenen tüzel kişi hakkında da koruma veya güvenlik tedbiri olarak çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilemeyecektir¹⁹.

3. Adına Çek Düzenlenen Kişi

Adına düzenlenen çek karşılıksız çıkan ticaret şirketleri de çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağına tabi olacaklardır. Her ne kadar ÇekK m. 5/4 hükmünde adına karşılıksız çek düzenlenen gerçek kişiler hakkında da aynı yasakların uygulanacağı belirtilmişse de, çek hesabı sahibi gerçek kişinin, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeyeceğini düzenleyen m. 5/3 c. 1 hükmü karşısında, bu düzenleme çok anlamlı olmamıştır. Ayrıca anılan düzenlemenin devamında, gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde hukuki ve cezai sorumluluğun çek hesabı sahibine ait olacağı belirtilmişse de hem yasak getirip buna bir yaptırım öngörülmemiş olması hem de sorumluluğun çek hesabı sahibine ait olacağına düzenlenmiş olması yasa yapma tekniği açısından da uygun olmamıştır. Bu arada çek düzenleme yetkisi olmadan çek düzenleyen gerçek kişinin vekil veya temsilcisine ilişkin bir yaptırımın düzenlenmemiş olması da doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir²⁰. TBMM genel kurulunda bir

¹⁹ Özgenç, (Çek), s. 94, 95.

²⁰ Özgenç, söz konusu vekil veya temsilcinin TCK' nun iştirake ilişkin hükümlerine dayalı olarak cezalandırılabilmesi görüşündedir, (Çek), s. 82.

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

önergeyle eklenen söz konusu ikinci cümlenin metne eklenmesi kafa karışıklığı yaratmaktan başka bir sonuç doğurmamıştır²¹.

B. Yasak Kararının Alınması

Çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı, soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine sulh ceza hakimi²² tarafından, kovuşturma evresinde ise resen mahkeme tarafından karşılıksız çıkan her bir çek yaprağı için ayrı ayrı verilecektir (ÇekK m. 5/4). Kanunda yer alan bu ifadenin çok uygun olduğu söylenemez. Zira soruşturma evresinde yasak kararını verecek olan merci açıkça ifade edilmiş olmasına karşılık kovuşturma evresinde sadece “mahkeme” denilmek suretiyle açık olmayan bir düzenleme yapılmıştır. Burada zikredilen mahkemeyi karşılıksız çek düzenleme suçuna bakmakla görevli ve yetkili sulh ceza mahkemesi²³ olarak ifade etmek daha uygun olurdu. Yetkili mahkeme çekin tahsil için ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı şubenin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin veya müşterinin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesidir.

Soruşturma veya kovuşturma aşamasında bir koruma tedbiri olarak veya yargılamanın sonunda bir güvenlik tedbiri olarak çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı verilir. Ancak daha önce soruşturma veya kovuşturma aşamasında böyle bir yasak kararı verilmiş ise, mahkeme artık çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağının devamına hükmedecektir (ÇekK m.5/1).

Çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararına karşı ilgililerin başvurabileceği hukuki mekanizmalara gelince; her şeyden önce soruşturma aşamasında sulh ceza hakimi tarafından verilmiş olan çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararına karşı CMK hükümlerine göre itiraz kanun yoluna başvurulabilir. Ancak söz konusu yasak kararı bir koruma tedbiri olarak kovuşturma sırasında sulh ceza mahkemesi tarafından verildiğinde her hangi bir

²¹ Aynı görüşte, *Özgenç*, (Çek), s. 80.

²² Kanunda yer alan “sulh ceza hakimi” ifadesinin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Bunun “sulh ceza mahkemesi hakimi” şeklinde düzeltilmesi gerekir. Zira diğer mahkemelerde görev yapan hakimler için de ör. “asliye hukuk hakimi, “asliye ticaret hakimi” gibi ifadeler kullanılmamakta; mahkemenin adının tam olarak zikredilmesi gerekmektedir.

²³ Çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasına sebebiyet verme suçuna ilişkin olarak sadece adli para cezasına hükmedilebilecek olması ve bu tür cezalarla ilgili davalara da sulh ceza mahkemelerince bakılacağına 26.09.2004 tarih ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun’un 10. maddesinde düzenlenmiş olması sebebiyle hem karşılıksız çek suçlarıyla ilgili davalar hem de güvenlik tedbirlerine ilişkin yaptırımlar sulh ceza mahkemelerince karara bağlanacaktır.

kanun yoluna başvurulması mümkün olmayacaktır²⁴ (CMK m. 267). Karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin yargılamayı yapan sulh ceza mahkemesi bir güvenlik tedbiri olarak çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağına hükmederse, buna karşı temyiz kanun yoluna başvurulabilir.

Çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı gerçek kişiler hakkında söz konusu olduğunda bu yasak, kişinin siciline işlenecek ve adli sicil kayıtlarından tespiti mümkün olacaktır. Tüzel kişiler açısından ise bunun nereye tescil edileceği ve nasıl belgelendirileceği konusunda kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. ÇekK m. 5/8 hükmünde söz konusu yasağın güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı (UYAP) aracılığıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirileceği ve bu bildirimlerin de bankalara iletileceği kabul edilmiştir. Ancak kanun koyucu söz konusu yasak kararının bankalara bildirilmesini yeterli görmemiş ve her çek hesabı açılmasında veya çek defteri talep edilmesinde söz konusu yasağın bulunmadığına ilişkin beyanda bulunulmasını istemiştir.

C. Yasağa Rağmen Çek Hesabı Açılması veya Çek Düzenlenmesi

Çek hesabı açılması için kendisine başvuru bankası, başvuru sahibi ticaret şirketi veya onu temsil eden gerçek kişi/kişiler hakkında yasaklılık durumunu araştırmak ve ilgililerin adli sicil kayıtlarını, açık kimlik belgelerini, yerleşim yeri belgelerini²⁵, vergi kimlik numaralarını almak ve incelemekle yükümlüdür (ÇekK m. 2/1, 2). Bu hükmün amacı, hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı bulunan kişilerin çek hesabı açmasını ve daha sonra çek düzenlemesini önlemektir. Bu hükme rağmen hakkında yasak kararı bulunan kişilerin çek hesabı açtırmaları ve çek düzenlemeleri halinde bunlar hakkında ve gerekli özeni ve basireti göstermeyen banka görevlileri hakkında bazı yaptırımlar gündeme gelecektir.

1. Yasağa Rağmen Çek Hesabı Açtıran veya Çek Düzenleyen Kişinin Sorumluluğu

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, bir çek hesabı açmak için veya çek defteri almak için bankaya başvuruda

²⁴ Bkz. Özgenç, (Çek), s. 90.

²⁵ 18.02.2009 tarihli kanun ile değişik Nüfus Hizmetleri Kanununun m. 45/1 hükmü gereğince 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde faaliyet gösteren Bankalar, kimlik ve adres paylaşımı sistemlerini kullanarak kişilerin yerleşim yeri hakkında bilgi edinebileceklerdir. Aynı yönde bkz. Reisoğlu, s. 4. Türkiye’de yerleşim yeri olmayan kişiler ise Türkiye’den bir adres bildirmekle yükümlüdürler (ÇekK m. 2/2).

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

bulduğunda bu durumu bankaya bildirmezse veya aykırı bildirimde bulunursa üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK m. 7/3, c. 1). Ayrıca hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı bulunmasına rağmen kişi çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK m. 7/6). Bu halde alacaklının durumdan haberdar olmaması, yani çek düzenleyen kişi hakkında yasak kararı bulunduğunu bilmemesi halinde, yasak kararına rağmen çek düzenleyen kişinin TCK' nun dolandırıcılıkla ilgili hükümlerine göre cezalandırılması söz konusu olacaktır²⁶.

2. Yasağa Rağmen Çek Hesabı Açan veya Çek Defteri Veren Banka Görevlisinin Sorumluluğu

Hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı bulunan bir gerçek kişi veya yöneticileri, temsilcileri veya imza yetkilileri arasında söz konusu yasağa tabi kişiler bulunan tüzel kişinin çek hesabı açma isteğinin reddedilmesi gerekir. Bu durumu öğrenebilmesi ve yasağa rağmen çek hesabı açmaması (ÇekK m. 2/1) veya çek defteri vermemesi (ÇekK m. 2/3) için bankalara hem araştırma yükümlülüğü getirilmiş hem de çek hesabı açmak veya çek defteri almak isteyen kişiye yasaklı olmadığına ilişkin beyanda bulunma zorunluluğu getirilmiştir. Doktrinde bankaların basiret ve özen yükümlülüğü olarak adlandırılan bu araştırma ve belgeleri özenle inceleme yükümlülüğünü yerine getirmeyen veya hakkında yasak bulunan kişilere kasten çek hesabı açan veya çek defteri veren banka görevlilerinin çek hamiline karşı BK m. 41 gereğince sorumlu olmaları gerektiğine ilişkin görüşe biz de katılıyoruz²⁷.

Yasak kararının varlığına rağmen gerek başvuru sahibinden beyanname almayan gerekse yasak kararını bilmesine rağmen çek hesabı açan veya çek defteri veren banka görevlisi hakkında ÇekK m. 7/3, c. 2 hükmü uyarınca elli günden yüzelli güne kadar adli para cezası verilecektir. Ayrıca hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı bulunan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası uygulanacaktır (ÇekK m. 7/7).

²⁶ Özgenç, (Çek), s. 91.

²⁷ Poroy/Tekinalp, N. 508. Aynı yerde, çek hesabı sahibi ile banka arasındaki ilişkinin üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme olarak kabulü ve bunun neticesinde de bir sözleşmesel sorumluluk olduğunun kabul edilebileceği de ifade edilmiştir.

D. Yasak Kararının Hüküm ve Sonuçları

Hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilmiş olan kişi elindeki tüm çek yapraklarını ilgili bankalara iade etmelidir (ÇekK m. 5/6). Kanunda iade yükümlülüğü her hangi bir süreye bağlanmadığı gibi aykırı davranış hali için de bir yaptırım öngörülmemiştir. Kanun koyucunun salt çek yapraklarının iade edilmemesini bir yaptırıma bağlamak yerine, iade edilmeyen çek yapraklarının kullanılması suretiyle çek düzenlenmesi fiilini cezalandırmayı uygun gördüğü anlaşılmaktadır²⁸.

Aynı hükme göre bu kişiler adına yeni bir çek hesabı açılmayacaktır. Ancak yeni bir çek hesabının açılmasının hangi süre için yasaklandığı da hükümden açıkça anlaşılamamaktadır. Bu sürenin bir koruma veya güvenlik tedbiri olarak çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararının yürürlükte olduğu süreyi kapsadığını kabul etmek gerekir.

Bir ticaret şirketinin yöneticisi, temsilcisi veya imza yetkilisi, haklarında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı alınması halinde, kararın bunlara tebliğinden itibaren on gün içinde düzenlemiş buldukları ve henüz tahsil edilmemiş çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle muhatap bankaya liste halinde vermekle yükümlüdür (ÇekK m. 5/7). Kanun koyucu bir önceki fıkrada düzenlenen çek yapraklarını iade yükümlülüğünde olduğu gibi bu yükümlülüğe aykırı davranış için de bir yaptırım öngörmemiştir.

III. ÇEK HESABI AÇMA VE ÇEK DÜZENLEME YASAĞININ KALDIRILMASI

Ticaret şirketlerinin yönetici, temsilci veya imza yetkilileri hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı verildiğinde bu yasağa karşı, yasak kararının alındığı aşamaya göre hangi kanun yollarına başvurulabileceği yukarıda ele alınmıştır. Kanun yolları dışında da bu yasak kararının sona erdirilmesi mümkün olabilir. Kanun koyucu bunun için bazı koşullar öngörmüştür. Buna göre, hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilmiş olan kişi, çekin karşılıksız kalan bedelini 3095 sayılı kanuna göre hesaplanacak ticari temerrüt faizi ile birlikte tamamen ödemek kaydıyla yasaklı olmaktan kurtulabilir. Burada ödenmesi gereken ticari temerrüt faizi karşılıksız çıkan

²⁸ Özgenç, (Çek), s. 91. Oysa 3167 sayılı ÇekK döneminde çek yapraklarının on gün içerisinde ilgili bankalara iade edilmemesi de adli para cezasını gerektiren bir suç olarak düzenlenmişti, ayrıntılı bilgi için bkz. *Kendigelen*, s. 369vd..

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecektir. Yani üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilmiş olması halinde de durum değişmeyecektir²⁹. Çekin karşılıksız kalan bedelini faiziyle birlikte ödeyen kişi hakkında;

a) Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığına,

b) Kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine,

c) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilecektir (ÇekK m. 6/1).

Çekin karşılıksız çıkması halinde takibin şikayete bağlı olması sebebiyle, çek hamilinin şikayetten vazgeçmesi hâlinde de yasak kararının bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir (ÇekK m. 6/2).

Hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı verilmiş olan kişi, mahkûm olduğu adli para cezası tamamen infaz edildikten veya bu cezayı ödemediği için hakkında zorlama hapsi uygulanıp serbest bırakılmasını takiben üç yıl geçtikten ve her hâlde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hakkında verilmiş yasağın kaldırılmasını isteyebilir; mahkemenin vereceği karara itiraz edebilir (ÇekK m. 6/3).

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleştiğinde, yasağın kaldırıldığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına UYAP aracılığıyla bildirilir ve durum ilân olunur (ÇekK m. 6/3).

IV. DEĞERLENDİRME

Tüzel kişiler adına düzenlenen ve üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre süresi içerisinde ibraz edilen ancak karşılığı hesapta bulunmadığı için karşılıksızdır işlemine tabi tutulan her bir çek yaprağı için, çek karşılığını hazır bulundurmeyen kişi (mali işlerden sorumlu yönetici, yoksa tüm yöneticiler) hakkında verilecek adli para cezası yanında hem bu kişiler, hem çeki düzenleyen hem de adına çek düzenlenen tüzel kişi hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı verilecektir.

²⁹ Kaldı ki ÇekK Geçici madde 1/5 hükmüne göre 31.12.2011 tarihine kadar çeklerin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazları geçersiz kabul edilmektedir. Ayrıca ÇekK m. 3/8 ve 5/1 hükümleri uyarınca, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edilen ve karşılığı bulunmadığı için ödenmeyen çekle ilgili hukuki ve cezai takip yapılamayacaktır.

Tüzel kişiler adına düzenlenecek ileri düzenleme tarihli çekler açısından söz konusu yasak kararının adaletsiz bazı sonuçlar doğurması mümkündür. Şöyle ki; örneğin bir ticaret şirketinin yöneticisi olan bir kişi, ileri tarihli bir çek keşide ettikten sonra şirketteki görevinden ayrılacak olursa ve yerine göreve getirilen kişi basiretsizliği veya özensizliği sebebiyle hatta kasıtlı olarak çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibarıyla ibrazında çekin karşılığını hesapta bulundurmazsa, o tarihte çekin ödenmesi konusunda hiçbir etkisi olmayan eski yönetici, temsilci veya imza yetkilisi kişi hakkında da çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilecektir. Oysa çeki düzenleyen kişinin, bu çekin karşılığının hesapta hazır bulundurulması hususunda her hangi bir dahli bulunmamaktadır. Çeki düzenleyen kişi, çekin karşılığı bir başkası tarafından hesapta hazır bulundurulduğunda bir yasağa tabi olmayacakken, üçüncü kişinin basiretsiz, özensiz veya kasıtlı bir fiili sebebiyle çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı ile karşı karşıya kalmaktadır. İleri tarihli çeki düzenleyen kişinin (eski yönetici, temsilci veya imza yetkilisinin) çeki düzenledikten sonra durumunda kendi iradesinden kaynaklanan bir değişiklik olmamakta; tamamen üçüncü bir kişinin fiili neticesinde cezalandırılması veya cezalandırılmaması söz konusu olmaktadır. Acaba bir kişinin kendi fiilinden kaynaklanmayan bir sebeple cezalandırılması hukuken savunulabilir mi? Böyle bir yasak kararıyla karşılaşma ihtimali olan yönetici, temsilci veya imza yetkilisi ileri tarihli çek düzenler mi?

Çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağının görevden ayrılmış yönetici, temsilci veya imza yetkilisi hakkında da uygulanmasına ilişkin bu düzenlemenin altında yatan sebep muhtemelen ileri tarihli çek düzenleyen ve üzerinde yazılı düzenleme tarihinde ibrazı halinde karşılığı hazır bulunduramayacak kişilerin görevden ayrılmak ve yerlerine çaycı, şoför, hizmetli sınıftan birini tayin etmek suretiyle sorumluluktan kurtulmalarının önüne geçmektir. Ancak getirilen bu düzenleme amacı aşacak mahiyettedir ve bir ticaret şirketi adına ileri tarihli çek düzenleyen yönetici, temsilci veya imza yetkilisinin yasaklanması üçüncü bir kişinin fiiline bağlanmıştır. Burada söz konusu yasak kararının muhatabı olabilecek kişiler, kendilerinden sonra göreve gelen ve çekin karşılığını hazır bulundurmamakla görevli olan kişilerin, yani üçüncü kişilerin fiilini taahhüt etmiş de değildirlir.

Ticaret şirketlerinin yönetici, temsilci veya imza yetkilisi iken ileri tarihli çek düzenlemiş ve çekin karşılığının üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibarıyla hazır bulundurulmaması sebebiyle haklarında verilecek çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararının suç ve cezaların şahsiliği ilkesine de aykırı

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

olduğu açıktır. Her ne kadar ceza hukukunda güvenlik tedbirleri açısından şahsiliğin geçerli olmayacağı, güvenlik tedbirlerinin bir ceza olmadığı, güvenlik tedbirlerinin uygulanmasında kusurluluk koşulunun aranmayacağı ifade edilmişse de³⁰, tüzel kişiler hakkında uygulanacak güvenlik tedbirleri açısından kabul edilebilecek bu görüşlerin ticaret şirketleri adına ileri tarihli çek düzenledikten sonra şirketle hiçbir bağlantısı kalmamış eski yönetici, temsilci veya imza yetkilisi olan gerçek kişiler açısından kabul edilebilir olmadığı kanaatindeyiz³¹.

Türk Ceza Kanununun “Güvenlik Tedbirleri” başlığını taşıyan ikinci bölümünde “Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma” başlığını taşıyan 53. maddesi birinci fıkrasında kişinin, “*kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkumiyetin kanunî sonucu olarak; ...d) vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan.... yoksun bırakılacağı*” düzenlenmiştir. Bu hükme ilişkin olarak doktrinde yapılan değerlendirmelerde bir kişinin belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılabilmesi için kişinin işlediği suçun kasten işlenen bir suç olması ve kişinin bu suçtan dolayı hapis cezasına mahkum edilmiş olması gerektiğine işaret edilmiştir³². Yine anılan maddede kişinin işlediği bir suç dolayısıyla hangi haklardan yoksun bırakılacağı sayma yöntemiyle ve sınırlı olarak tespit edilmiştir.

5941 sayılı ÇekK’ unda özel bir hüküm ile çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı bir koruma ve güvenlik tedbiri olarak düzenlenmiş, ayrıca yöneticileri, temsilcileri ve imza yetkilileri arasında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı bulunan kişilerin bulunduğu tüzel kişilere çek defteri verilmeyeceği³³ de hükme bağlanmıştır (ÇekK m. 2/4).

Tüzel kişilerle ilgili olarak çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasına sebep olan kişi suçun faili olarak kanunda açıkça belirtilmiş, bu suçtan ötürü ileri tarihli çeki düzenleyen ancak artık şirkette yönetici, temsilci veya imza

³⁰ Özgenç, İ.: Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, 4. Bası, Ankara 2009, s. 676 (Ceza).

³¹ Aynı yönde Helvacı, M.: Çek Kanunu Tasarısı’nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, Batider Aralık 2009 (Prof. Dr. Reha Poroy’un Anısına Armağan), C. XXV, Sa. 4, s. 243.

³² Özgenç, (Ceza), s. 680.

³³ 5941 sayılı ÇekK m. 2/4 hükmünde sadece çek defteri verilmeyeceğinden söz edilmekle birlikte, maddenin gerekçesinde çek hesabı açılmayacağına da işaret edilmiştir. Ancak madde gerekçesinde bu hususa yer verilmiş olması, madde metninde yer almaması karşısında artık söz konusu yaptırımın çek hesabı açılmasını da kapsadığı şeklinde yorumlanamaz, aksi görüş için bkz. Narbay, Ş.; 5941 sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Y. 5, Sa. 43, Mart 2010, s. 72.

yetkilisi olmayan kişi hakkında, adı güvenlik tedbiri olan bir ceza hukuku yaptırımını uygulanması öngörülmüş, bununla da yetinilmeyerek yöneticileri, temsilcileri veya imza yetkilileri arasında hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı bulunan bir tüzel kişiye çek defteri verilmemesi şeklinde bir yaptırım getirilmiştir. Yani suçun aslı failinin bir fiiline dayanarak eski yönetici, temsilci veya imza yetkilisi hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı alınmakta; ayrıca suçla hiçbir ilgisi olmayan, tamamen olayın dışında yer alan bir tüzel kişi hakkında da sırf hakkında yasak kararı bulunan kişiye görev verdiği için çek defteri verilmesine ilişkin yasak getirilmektedir.

Bir güvenlik tedbirinin uygulanabilmesi için TCK sisteminde aranan koşullardan “bir suçun bulunması”, bu suçun “kasten” işlenmesi ve bu suç sebebiyle bir “hapis cezası” verilmiş olması (5941 sayılı ÇekK sisteminde hapis cezası öngörülmemiştir) koşullarının hiç biri gerçekleşmediği halde, hem eski yönetici, temsilci veya imza yetkilisi açısından hem de olayın dışında yer alan tüzel kişi açısından, anılan güvenlik tedbirlerinin uygulanacak olması, güvenlik tedbiri kurumunun amacının dışına çıkılmasına sebep olmuştur.

Ayrıca TCK m. 53 hükmünde açıkça güvenlik tedbirinin ancak kasten işlenmiş suçlar için uygulanabileceği düzenlemesi karşısında, ÇekK m. 5 hükmünün gerekçesinde de belirtildiği gibi en azından taksirle de işlenebileceğinin kabul edilmesi halinde³⁴ ise taksirle işlenmiş bir suç için, suçun faili olmayan bir kişi hakkında doğrudan; suçla ve faille hiç alakası olmayan bir tüzel kişi ile ilgili olarak da dolayısıyla uygulanacak bir yaptırımın hukuka uygun olmayacağı açıktır.

SONUÇ

Bir ticaret şirketi adına düzenlenen çekin karşılığının, çekin üzerinde yer alan düzenleme tarihi itibarıyla ibrazında, tamamen hazır bulundurulmamasına bağlı olarak bu kişi hakkında verilecek adli para cezası yanında hem bu kişi hakkında hem ileri tarihli çeki düzenleyen yönetici, temsilci veya imza yetkilisi hakkında hem de tüzel kişi hakkında uygulanacak çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı özellikle şirketteki görevi sona ermiş ve artık çekin karşılığının hazır bulundurulması için her hangi bir yetkisi veya görevi bulunmayan kişi açısından amacı aşan bir yaptırım olarak değerlendirilebilir.

Aynı şekilde hakkında söz konusu yasak kararı verilmiş bir kişiyi yönetici,

³⁴ Çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasına sebep olma suçunun ancak kasten işlenebileceği hakkında bkz. *Özgenç*, (Çek), s. 78, 79.

Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı

temsilci veya imza yetkilisi olarak görevlendiren ticaret şirketine çek defteri verilmeyecek olması, ne bir ceza olarak ne de güvenlik tedbiri olarak kabul edilebilecek bir yaptırımdır. ÇekK m. 5/1 hükmünde ileri tarihli çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibariyle ibrazında çekin karşılığını hazır etmeyen kişi suçun faili olarak belirlenmiş ve bunun dışındakiler hakkında bir ceza yaptırımını da öngörülmemişken, tüzel kişiler için getirilen çek defteri verilmemesi yaptırımının neticesi olarak, hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilmiş olan kişiler (eski yönetici, temsilci veya imza yetkilisi) için, özellikle de profesyonel yöneticiler için en azından belirli bir süre işsiz kalma sonucunu doğurabilecek söz konusu yaptırımın hukuka aykırı olduğu açıktır.

Netice itibariyle, bir koruma ve güvenlik tedbiri olarak 5941 sayılı ÇekK'unda düzenlenmiş olan, ticaret şirketi yöneticileri, temsilcileri ve imza yetkililerinin düzenlemiş oldukları ileri tarihli çekler bakımından, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibariyle ibrazında artık şirkette yönetici, temsilci veya imza yetkilisi olarak görev yapmayan kişiler için öngörülen yaptırımların yeniden belirlenmesi ve olası haksızlıkları giderecek bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ansay, T.;** Anonim Şirketler Hukuku Dersleri, 6. Bası, Ankara 1982.
- Arslanlı, H.:** Kollektif ve Komandit Şirketler, 2. Bası, İstanbul 1960.
- Çamoğlu, E./**
- Poroy, R./**
- Tekinalp, Ü.;** Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 11. Bası, İstanbul 2009.
- Çelik, S./**
- Lale, M.;** Özetli-İçtihatlı-Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Ankara 2006.
- Helvacı, M.;** Çek Kanunu Tasarısı'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, Batider Aralık 2009 (Prof. Dr. Reha Poroy'un Anısına Armağan), C. XXV, Sa. 4, s. 229-251.
- Kendigelen, A.;** Çek Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2007.
- Kırca, İ.;** 5941 sayılı Çek Kanunu, Konferans (22 Ocak 2010), Ankara 2010.
- Narbay, Ş.;** 5941 sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Y. 5, Sa. 43, Mart 2010, s. 65-97.
- Özgenç, İ.;** Çek Kanunu, 3. Bası, Ankara 2010 (Çek).
- Özgenç, İ.;** Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, 4. Bası, Ankara 2009 (Ceza).
- Poroy, R./**
- Tekinalp, Ü.;** Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 19. Bası, İstanbul 2010.
- Pulaşlı, H.;** Şirketler Hukuku Temel Esaslar, Adana 2004 (Şirketler).
- Pulaşlı, H.;** Çek Hukuku ve ilgili Mevzuat, Ankara 2010 (Çek).
- Reisoğlu, S.;** "Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar", Türkiye Bankalar Birliği Toplantısında 29.12.2009 tarihinde Yapılan Sunum, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/SR_yeni_cek_kanunu_ve_degerlendirilmesi_07012010.pdf (05.05.2010)